

Til Mattilsynet
Fra Veterinærinstituttet
15.09.2020

Notat om strakstiltak etter funn av skrantesjuke (CWD) på Hardangervidda

I et møte på Veterinærinstituttet 12. september 2020 kom det en muntlig bestilling fra Mattilsynet om strakstiltak i CWD-håndteringen etter påvisning av Hardangervidda.

Notatet er utarbeidet av Veterinærinstituttet. Underveis i prosessen med notatet ble det avholdt et diskusjonsmøte med eksterne fagpersoner fra NINA, UiO, NMBU, Vet.høgskolen og UiT.

Dyret og diagnosen

En eldre (>2,5 år) villreinbukk ble felt på Hardangervidda (Grindetangen, Vinje kommune) 3. september 2020, og prøver av dyret ankom Veterinærinstituttet 9. september. Disse testet positivt på ELISA, med både BioRad og IDEXX, fra retropharyngeale lymfeknuter, men var negative i hjernevev. Diagnosen ble bekreftet med Western Blot 10. september og offentliggjort 11. september. Dyret viste ingen kliniske symptomer ved felling.

Smittesituasjon

Siden 2016 er det testet over 3500 dyr på Hardangervidda (Tabell 1). Estimert prevalens hos voksen bukk for de to siste årene (med lymfeknuter) er rundt 0,1 %. Dette er lavere prevalens enn det som ble funnet hos voksen bukk i Nordfjella sone 1 (Tabell 2).

Tabell 1. Oversikt over totalt antall undersøkte og antall positive prøver fra Nordfjella og Hardangervidda fra 2016 til 15. september 2020. For Nordfjella sone 1 er det ikke undersøkt prøver etter 2018.

Villreinområde	Antall testede	Antall positive
Nordfjella sone 1	2365	19
Nordfjella sone 2	425	0
Hardangervidda	3660	1

Tabell 2. Estimert prevalens hos voksen bukk og simle i Nordfjella sone 1 og voksen bukk på Hardangervidda.

Villreinområde	Dyrekategori	Estimert prevalens	Kredibilitetsintervall
Nordfjella sone 1	Voksen bukk	1,6 %	1,4 % - 1,8 %
	Simle	0,5 %	0,5 % - 0,7 %
Hardangervidda	Voksen bukk	0,06 %	0,003 % - 0,6 %

For Nordfjella sone 1 er prevalensen beregnet og vitenskapelig publisert. For Hardangervidda er en foreløpig prevalens beregnet med en forenklet modell (binomisk fordeling), der prøver med materiale fra lymfeknuter i perioden fra 2019 til 11. september 2020 er inkludert. For prøver der alderskategori og kjønn er ukjent, er det antatt at de har samme fordeling som prøver med kjent alderskategori og kjønn.

På bakgrunn av geografisk nærhet og historisk utveksling av dyr, samt likheter mellom diagnostiske funn hos villrein i Nordfjella og det positive dyret på Hardangervidda, vurderer Veterinærinstituttet det som sannsynlig at det er en epidemiologisk sammenheng mellom påvisningen av CWD på Hardangervidda og utbruddet av CWD i Nordfjella sone 1. Dermed må også Nordfjella sone 2 anses som en del av utbruddssonen.

I en artikkel er det nylig publisert en estimert sannsynlighet på 86 % for at det er færre enn fire smittede dyr i Nordfjella sone 2, etter jakta 2019. Dette var estimert ved bruk av ukjent smittesituasjon i 2015 (prior sannsynlighet for frihet var satt til 50 %). Siden Veterinærinstituttet vurderer Nordfjella sone 2 til å være en del av utbruddssonen vurderes sannsynligheten for frihet i Nordfjella sone 2 i 2015 til lavere enn 50%. Ved bruk av en 25 % sannsynlighet for frihet i 2015, estimerer vi en oppdatert sannsynlighet som er redusert til 76 %, for at det er færre enn fire smittede dyr i 2020. Dette estimatet inkluderer 47 dyr testa i 2020 (per 11. september).

Risikoreduserende strakstiltak

Bakgrunn

Påvisningen av CWD på Hardangervidda utløser behov for både strakstiltak og strategier for å håndtere CWD i framtida. Det er i prinsippet tre ulike strategier for å håndtere den nye situasjon rundt CWD;

1) Ingen spesifikke tiltak 2) Begrense smitten 3) Utrydde klassisk CWD

Foruten Norge, er Nord-Amerika (USA og Canada) de eneste områdene som har erfaring med håndtering og kontroll av CWD i ville hjortedyrpopulasjoner. Erfaringen fra Nord-Amerika er at CWD har spredd seg over store områder, og i enkelte av disse er prevalensen så høy at den gir bestandsreduksjon. Uten spesifikke tiltak (alternativ 1) må man på lang sikt forvente tilsvarende situasjon i Norge. Veterinærinstituttet vurderer at en slik strategi vil kunne gi økt risiko for smitteoverføring til andre hjortedyr.

Med en strategi om å begrense smitten av klassisk CWD er målet å holde prevalensen av sykdommen tilstrekkelig lav. Dette vil innebære at man må leve med sykdommen i norske hjortedyrbestander i uoverskuelig framtid. Det er helt nødvendig å holde prevalensen så lav at miljøsmitten ikke kommer opp på et nivå hvor den bidrar til ukontrollert økning av smittetilfeller.

En strategi der man ønsker å utrydde klassisk CWD betyr at smittestoffet fjernes helt. Dyr med CWD vil kunne spre smitte både til andre dyr og miljø, før det er mulig å oppdage at dyret er smittet. Det er ikke mulig å vaksinere dyr mot CWD. Det er dermed ikke mulig å utrydde sykdommen uten å fjerne alle dyr som er mottakelig for CWD og gjennomføre brakklegging i en tilstrekkelig tidsperiode.

Mattilsynet har uttalt at det er et mål å opprettholde friske hjorteviltbestander. Å ikke iverksette noen tiltak (strategi 1), regnes ikke som forenlig med et slikt mål og er derfor ikke vurdert som et aktuelt alternativ. Uavhengig av om man velger en strategi for å begrense smitten eller utrydde klassisk CWD, er de nødvendige strakstiltakene felles.

Smittereduserende strakstiltak

Bestandsreduksjon

Med bestandsreduksjon oppnår man både færre mottakelige dyr og færre smitteførende dyr i populasjonen. Dette er kritisk for å kunne opprettholde lav prevalens. For å redusere risiko for smittespredning på Hardangervidda og spredning til hjortedyr i andre geografiske områder, må man ha en rask bestandsreduksjon.

Ved å redusere bestanden allerede i høst vil man begrense bestandstilvekst allerede neste år. Ved å redusere antall simler vil man primært redusere bestandstilveksten. Ved å redusere antall bukk, vil man fjerne dyr med antatt høyere prevalens av klassisk CWD og dyr med risikoatferd for å spre sykdommen. Gitt at bukkene på Hardangervidda har større sannsynlighet for å være smittet enn simlene, slik som i Nordfjella sone 1 og i Nord-Amerika, vurderer Veterinærinstituttet at det er hensiktsmessig å fokusere på en høy andel bukk i straksuttaket.

Veterinærinstituttet anbefaler at bestandsreduksjonen iverksettes så fort som mulig. Siden det går mot slutten av villreinjaktssesongen, må alle virkemidler gjøres tilgjengelig for å maksimere uttaket av dyr i den ordinære jaktperioden. Veterinærinstituttet vurderer at det i tillegg kan være behov for et ekstraordinært uttak av villrein på Hardangervidda så snart som mulig.

Gitt den estimerte lave prevalensen kan man ikke sikkert forvente å oppdage noen positive dyr gjennom et slikt uttak. Legger man til grunn at 1 av 1000 bukk er smittet, og at det nå er 1200 voksne bukk på Hardangervidda, vil man ved å ta ut 600 bukk ha 50 % sannsynlighet for å fjerne én smittet bukk.

Simplepopulasjonen på Hardangervidda (2,5 år og eldre) før jakta 2020 er beregnet til omkring 4000 individer, og for å oppnå en bestandsreduksjon må også et vesentlig antall simler felles som et strakstiltak.

Nordfjella sone 2 vurderes som en del av utbruddssonen, og sannsynlighet for smittefrihet er redusert. Bestandsreduksjon bør derfor også gjennomføres i Nordfjella sone 2. Simplepopulasjonen før jakta i 2020 er beregnet til rundt 240 individer og antall voksen bukk til 130.

Avgrensning av dyrebevegelser

Hardangervidda villreinområde og Nordfjella sone 2 er en del av «Langfjella populasjonen», det bør derfor vurderes å anse Langfjella, samt aktuelle kontaktpopulasjoner (f.eks. Lærdal-Årdal), som én epidemiologisk enhet. Det er viktig å beskytte tamreinområder og de nord-østlige villreinområdene. En «buffersone» (fravær av hjortedyr og etablering av fysisk barriere) mellom Hardangervidda og disse områdene bør etableres.

Supplerende strakstiltak

GPS-merking og testing av levendedyr (capture and culling)

Ved å øke antall GPS-merkede hjortedyr på Hardangervidda og Nordfjella sone 2, vil man få økt kunnskap om habitatbruk (f.eks. varsel hvis dyr er på vei ut av området). Ved testing av tonsill og lymfatisk vev i rektum fra disse dyrene, vil man kunne oppdage smitte og ta ut dyr også utenfor jakttid.

Økt oppmerksomhet på testing av alt fallvilt/felte ville hjortedyr

Fallvilt er risikodyr og et økt fokus på å få inn disse til testing, både fra Hardangervidda og kontaktområdene, vil styrke overvåkingen og eventuelle smittede dyr kan fjernes fra området.

For å oppnå best mulig overvåking er det avgjørende at de andre hjortedyrene i randsoneområdene til Hardangervidda og Nordfjella i størst mulig grad prøvetas og analyseres.

Økt patruljering (overvåking)

Flygning over villreinområdene med helikopter for å se etter klinisk syke dyr, samt mulighet til hurtig avlivning og fjerning av kadaver vil også styrke overvåkingen og bidra til å fjerne smittede dyr fra området.

Notatet er uten referanser, men dette kan fremlegges ved behov.